

علوم اقتصادی و اجتماعیہ

مجموعہ علمیات

مرآت برنجی کوئی لٹریچر

مؤلف

احمد شعیب، ریاضیاتی و تجزیاتی

مترجم

روس : احمد شعیب ، — استقرائیں مقاولہ نامہ لری ، — اصول
مکوکات عثمانیہ : ابن الحنفی لعلی ، — زراعت استانیاتی لری
نسل بایبلور : جمال ، — حکومت و حراثت حلقہ سہل
فلسفہ : رضا لویق ، — اختلال گیر : احمد شعیب ، — بودجہ
حقائق تاریخی : دارالعلوم مظاہرین زہدی ، —

مدیر و صاحب امتیازی :

محمد حاریر

اسلامی : ۱۰۰ غروش

استانیول

امور ادارہ و تحریر : طبع مطبعہ

۱۳۲۵

بودجه حقك تارىخى

- مابعد -

اوستريا — مجارستان — ايتاليا — اوستريا — مجارستان ايله ايتالياده بودجهلر انجق ۱۸۳۰ دورلرندن صكره اكتساب اهميت ايدىيور. بودجه حقونك تاسى ، على العموم پارلمان تاريزم ماكنه سنك منكتلره دخولى زماننده كورنمكدهدر . فرانسهده ، انقلابى متعاقب تشكىل ايدن حكومتلر طرفندن بودجه يايلاهرق معاملات مالىة عموميه دائماً بودجه اطرافنده . دور ايتديرلمكده ايدى . بو حال ديكر ممالك تارجه بحق شايان تقليد عد ايدىليور وياواش ياواش هريره قبول اولونويور ايدى ؛ انجق بوصف تقليد ايدى .

۱۸۴۸ وقوعاى اوزرينه اوسترياده بودجه حقى عادتا كوكلشديكى كي ، ۱۸۶۱ تاريخنده ايتاليا اتحادينك وقوعنى متعاقب ، ايتاليادهده بودجه قواعدى تاسس ايتمش صايلاه بيلير .

بالخاصه اوسترياده مجارستان ايله اوستريانك افتراقى سنه سى اولان ۱۸۶۷ سنه سندن اعتباراً ، منتظماً بودجهلر يايلاور .

روسيه — اداره مستبدانه آاتنده ياشايان مملكتلر ك ايچنده ، اولدجه منتظم مصارف و واردات كشفنامه سنويلرى يابهرق كرك افراد مكلفه مملكته ورك على العموم افكار عموميه يه حسابلرني اعلان ايدن برروسيه وارددر ؛ روس حكومتى ، بالخاصه صوك زمانلرده سنوى ترتيب اينديكى بودجهلرني . كال انتظام ايله ترتيب و اعلان ايدرك ، بونلره ادارى برصورتله ماهيت قانونيه ويرمكه چاليشير ايدى . روس حكومتى طرفندن ترتيب ايديلهرك اعلان اولنان « موازنه عموميه » جدوللرى ، افراد مكلفه مملكته قارشى

حساب ویرمک مجبوریتدن می نشأت ایدیور ایدی ؟ حسابات اعلان ایدیلیرایسه ، افرادک مراقبه عمومی سی تمبیل ایدیله جک و بوندن دها زیاده . انتظام می حاصل اوله جق ایدی ؟ روس حکومتی ، افراده بودجه حقی قبول ایتمش اولدیغندن طولانی بودجه یاپیور ایدی ، ذیمک ممکن اولاماز . چونکه بوصورتله افرادک ازچوق حق رأی و مداخله سنی ده قبول ایتک لازمدر .

مجرد تأمین انتظام ایدیله بیلمک اوزره بودجه لرك یاییه رق اعلان ایدیلدیکنی ده ادعا طوغری دکلدر ؛ چونکه ، افرادک برنوع مراقبه سی اولمئجه ، اعلان ایدیلوب ایدلما مکنه بزدن تصور ایدیله مز . روسیه حکومتک بودجه ترتیب و اعلانی عادتاً صرف عارضی برسیه حمل ایدیلک لازمدر . بوسبب شوندن عبارتدر : ۱۹ نجی عصرک نصف اخیرندن صکره کوندن کونه آرتان مصارف عمومی مملکته قارشواق تدارک ایتک و بعضاً اجراسی ضروری فوق العاده تشبثات نافعیه لازم مبالنی بولمق ایچون روسیه حکومتی اجنبی سرمایه دارلرینه مراجعت ضرورتنده ایدی ؛ اجنبی مقرضلرخی تأمین و تطمین ایده جک یکانه چاره ، احوال مالیه مملکتی پرورسز ، آینه کی کوستره جک سنوی موازنه لردر . ایشه استقراض عقیدینه موفق اولمق و بوخصوصده آیریمجه مظهر تسهیلات بولمق ایچون بودجه ترتیبی لزومی روسیه حکومتجه بالضروره اکلاشیلیمق و بودجه ترتیب ایدلمکده ایه ، بو بودجه لر اعلان اولومق ایجاب ایدیورایدی .

فی الحقیقه ، بودجه نامیه یاد ایدلمکده اولان سنوی واردات و مصارف جدوللری ۱۸۱۱ سنه سندن اعتباراً ترتیب ایدلمک باشلامقده در . فقط بوصورتله ترتیب ایدلمش جدوللر بالکتر حکومت مأمورینی طرفندن کوریه بیلیر ، افراد اهالی به اعلان ایدلر ایدی . و احوال مالیه مملکت سردکل ایه ده اعلانی غیرجائز ولایق و ثائقدن معدود ایدی .

۱۸۶۲ سنه سنده شعبات مختلفه اداره ایچون روسیه ده علنیت فکریتمک

غلبه‌سى اوزرينه ، بودجه‌نك ده اعلان ايدلسى قرارلشدى وبوخصوصده ياپيلان بر قانون محاسبه موجبنجه ، بودجه‌لرك ترتيب وهر سنه اعلاني ، اجرا سندن صكره و اجراسى اتانسنده تفتيش اصوللرى قبول اولوندى .

روس ماليونندن « بوخ » نام ذات دييور :

« واقعا ۱۸۶۲ سنه سندن صكره ، روس بودجه‌لرى ظاهرى كوزل بر قيافت آلمغه ، پارلاق بر صورتده ترتيب ايدلمكه باشلادى ؛ لكن بو زمانلرده روسيه ايچون بودجه حقنك حكومت طرفندن قبول ايدلمسهنه دلالت ايدمكك بر اماره بيله يوقدر . روس اداره ابتدايه‌سى مكلفيني ضايميور و ويره جكلرى تكاليفك جايته ماذونيت اعطا ايللرى ايچون مكلفينك بودجه حقنه مالك اولملرى نرومى حكومتك خاطرينه بيله كليور ايدى . ننه كيم ؛ بودجه حكومت مأمورلرى طرفندن ترتيب ايدلديكي كي ينه حكومت مأمورلرى طرفندن شوراي دولتمده مذاكره ، تدقيق وتصويب ايديليور ، اوندن صكره ، چارك اراده‌سى منضم اوله رق مرعى الاجرا اولويور ايدى . روس حكومتك اكتساب قانونيت ايتك اوزره مهم عد ايتديكي بو طريق ، صرف محافظه رسميت و ظاهر بر شى ايچون ياپيلور ايدى ؛ چونكه آنجق بو صورته دركه ، سرايده متفذلان كيمسه لر ايله اكابر مأمورينك آمال و منافعه موافق اوله رق وجوده كتيريلن بر لايحه موازنه يالاندن ابراز قوت و متانت ايدميليور ايدى ! »

مصارف و واردات موازنه‌لرينك بودجه نامنى اله بيلمى ايچون هر حالده ترتيبلرندن صكره وكلاى ملت طرفندن تصديق لازمدر . ديمك روس بودجه‌لرى بو تصديقه اقتران ايتمديكندن بودجه نامنه لايق اوله مازلر . بوندن صكره ، بودجه قانوننك اجراسنى متعاقب محاسبه قطعيه سنك ياپيله رق ينه وكلاى ملت طرفندن بعدالتدقيق قبولى ايجاب ايدر . انجق اوندن صكره ، بودجه تكميل حيات ايدر و مصارفك اجراسنه تام مساعده ويرلش اولدينى اكلاشيلير . « بوخ » دييور :

«بودجه‌نك اجراسنه دائر قونترول نظارتی طرفدن اجرا اولنان،
تفتیش اساساً، خیالی و وهمی ایدی. یعنی، اداره یابار، اداره تصدیق
ایدر، اداره اجرا و اداره تفتیش ایلرایدی. یالکز حکومتک مأمورتری
بوروسنی طولاشه‌رق طوغن‌واولهن برموازنه مصارف و واردات «بودجه»
اوله‌ماز.»

قوانین معینه‌تحتده و اوروپا حکومتلرینک مراعات ایتدیکی اصوللر
موافق اوله‌رق ترتیب ایديلن روس بودجه‌لری، بالخاصه اوچنچی
آلکساندرک زماننده ده‌ا دلنشین رنك الديلر. مشهور مالیه ناظری
ویشه‌نغرادسکی و اوندن صکره ایکنجی نيقولا زماننده مشروطیتله اداره
اولنان مملکتلرک بودجه‌لری ایله مقایسه ایدیله‌بیله‌جک و ثائق مالیه نشر
ایتمکک باشلا‌دیلر. ۱۸۹۱، ۹۴، ۹۵ ایله ۹۷ و ۹۰۰ سنه‌لرنده بودجه
و ثائقنک صورت تنظیم‌له‌اجراسنه دائر اولان قواعد مالیه تعدیل و اصلاح
ایدیلدی. بوجهته، ظاهر حاله باقیله‌جق اولور ایسه، بوو ثائقه بودجه
دیمک ایجاب ای‌دیور ایدی.

روس بودجه‌لری هر کسدن زیاده اجنبیلرک خوشنه‌کیدیلور و نظریاتجه
ایچنده روس موازنه سنویه‌لرنی علماً بودجه عد و ادعا ایدنلر ظهور
ای‌دیور ایدی. ستورم ایله لئون‌سای بوخصوصده اختلاف ای‌دیورلر.
ستورم بودجه‌ی تعریف ای‌درایکن، روس و ثائق سنویه‌سنی ایچنه‌اله‌جق
درجه‌ده شامل بر تعریف ایراد ای‌دیور و روسلرک موازنه‌لرینه بودجه
نامنی علماً ویرمک لازم اولدیغنی سویلور.

لئون‌سایه‌کوره، بودجه حقنه مالک اولماش ملترده، معنای علمیه‌یه
بودجه یوقدر؛ روس بوجه‌لری‌ده منتظم اولدقلری تصدیق ایدلمکله برابر
بودجه دکلدر.

حاصلی، مشروطیت روسیه‌ده تقرر ایتزدن اول، بودجه‌ده یوق ایدی
و بودجه‌حقن دخی تأسس ایتماش ایدی، دیمک ممکندر؛ فقط روس مالیسی

« بوخه » كوره ، مشروطيت تقرر ايتمكه برابر ، الآن روسيه ده نام
معاسيه « بودجه حق » قبول ايدلامش ومكلفينك بوخصوصه كي صلاحيتلري
جهت جهت تجديد اولونمشدر . « بوخ » ديور :

« ۱۹۰۶ نيسانك [۲۳] ده اعلان ايديله رك روس حيات اجتماعيه سنك
اساستندن معدود اولق اوزره تقرر ايدن « قوانين اساسيه » احكامه
كوره ، روس شبه پارلمنتوسنك quasi Parlement حقوق ماليه سى ظيت
شفاف و ضعيفدر . چونكه بو قوانين اساسيه نك ۶۴ ماده سنه توفيقاً ، دوما
مجلسى ايله شوراي دولت عيني حقوق و صلاحيته مالك اوله رق قبول
ايديلور . حقوق ماليه حقنده اولسون بوراده بر استننا يابلمغه لزوم
كورنامكده در . ذاتاً ، دوما مجلسنك بودجه حقنده كي صلاحيته و ويركولرك
وضعنه و سائر حقوق ماليه سنه دائر بر كله بيله قونولامشدر . يالكز ر
يرده شويله دينيلور :

« دولتك بودجه سى دوماده مذاكره ايديلر ايكن ، ديون دولتك تاديآتى
ايله على العموم بعض تعهداته مستنداً تاديه سى قبول ايدلش اولان ديكر
بورجلرك اطفا سنه عائد تحقيقاتك كرك بستون رفعى و كرك قسماً تنقيضى
جائر دكلدر . » بوماده ايله ، ديون عتيقه فائض وامور تيسمان معاملات سنه عائد
حقوق ملت انكار ايدلديكي كي ، ۷۶ نجى ماده ايله بوندن صكره دولت
طرفدن عقدايديله جك استقراضاتك مذاكره وتصويى حق ده وكلاى ملتن
نزع ايديلور : شويلاه كه ، اگر استقراض احتياجات حريه ايچون عقد
ايديلور و يا خود وقت وزمانيله تصديق ايدلامش اولان بودجه نك اجراسى
سييله استقراضه لزوم كوريلور ايسه ، بونلره عائد مقاولات ، پارلمنتويه
كيتمكه حاجت اوليه رق ، امپراطور طرفدن تصديق اولنور و قانونى و
قابل اجرا بر حائنه كير . چونكه ، امپراطورك حقوق قراليه سى ، هر
نوع حقوق افراد ملكت فوقنده در .

واقعا ، بوندن صكره ، حكومت طرفدن عقد ايديله جك هر نوع

استقراضات سائرہ مقالہ لری دوما مجلسندن کیریلیمک لازمدر ، بونلرہ دائر
وکلای ملتک مذاکرہ و تصدیق حتی واردر . انجق بورادہدہ نظر دقتی
جلب ایتمک ایجاب ایدہ جکدر : ۷۶ نجی مادہ نک بر فقرہ سی شویله دیور :
« استقراضات حکومتک زمان و شرائط اجراسی ، ایمپراطورک حائر
اولدینجی حقوق قرائلہ سی اساسنہ مطابق اولق اوزرہ ، طرف حکمداریدن
تعیین ایدیلیر . » بونک معناسی نہدر ؟ بوندن شونی اکلا یہ بیلیز :

استقراض شرائطک غیر موافق بولندیغہ دائر پروتستو ایتمک و
مأمورین حکومت طرفندن دہایز دیدی قودیلری ایلہ منافعنہ موافق اولہرق
وجودہ کتیریلن ہر نوع استقراض مقالانہ قارشواوازہ تفتیش وشکایتی
یوکسلیتمک دوما مجلسی اعضاسنہ ممنوعدر .

بر آزہا ایلریلر ایسہک ، روس بودجہ حتقن دہا ای آکلارز . قوانین
اساسیہ نک ۷۳ نجی مادہ سی موجبہجہ ، سرای نظارتی ایلہ اوکا مربوط
دوائر احتیاجات ومصارفہ مقابل ۱۹۰۶ موازنہ سندہ موجود تخصیصات ،
مقدار سابقہ تجاوز ایتدیرلمدکجہ ، نہدوما مجلسندہ ونہ شورای دولتندہ
مذاکرہ ایدیلز ؛ دیمک ، روسیہدہ تخصیصات حکمداری *Finances - civile*
دولت بودجہ سندن چیقارلمقدہ وبوخصوصہ دائر وکلای ملتک مذاکرہ سی
حق قبول ایدلمہ مکدہدر .

بوندن صکرہ تخصیصات منضمہ فوق العادہ حقندہ موجود فقرہدہا
مہمدر ۷۵ مادہ موجبہجہ ، کرک حرب اٹساندہ وکرک حربک وقوعی
مجزوم اولدیغندہ ، اجراسی لازم استحضارات وتدارکات حربیہ ایچون
مقتضی تخصیصات فوق العادہ ، پارلمنتویہ مراجعتہ حاجت اولیہرق ایمپراطورک
مساعدہ سیلہ ادارہ تعیین اولونور . واقعا نمالک سائرہدہدہ لزوم عاجل
کوریلنجہ ، تدارکات حربیہ وسائرہ ایچون تخصیصات منضمہ فوق العادہ
ادارہ ویریلیر ایسہدہ ، روسیہدہ مانیجوری حرب اخیر کی سرسریلکی
انتاج ایدہ جک عظیم استحضاراتہ وکلای ملتک خبری اولقسرین مباشرت .

ایتمك بوماده به استناداً قابل اولور؛ بوجهته ، بوده مكلفینك حقوق مالیه سنی
آیاقلر آلتیه آلان بر ماده عد اوله بیلیر .

دوما مجلسنك حقوق مالیه سنی الكزیاده تحدید ایدن ماده قانونیه اصل
شوندن عبارتدر :

« سنه مالیه ابتداسنه قدر بودجه دوما مجلسی طرفندن تصدیق
ایدلنزیسه ، بوندن اولجه طرق قانونیه دن كچهرك تصدیق ایدلش اولان
بودجه ایچونده قبول ایدلش بودجه حكمنده در ؛ بناء علیه احتیاجات
عاجله حقیقه یه كافی درجه ده تخصیصات و بریله رك قبول ایدیله جك بودجه یه
انتظار اولنور ؛ بهر آيك مصارفی بودجه مصارف عمومیه سنك ۱۲ ده
برخی بوجالده تجاوز ایتمك شرطدر . »

بوماده دن مقصد مأمورین مالیه یی وكلاى ملت قارشوسنده حمایه
ومدافعه ایتمك ونظارك مسئولیتی قبول ایتمك وكلاى ملتك حقوق
مالیه سنی ده طایفه قدر . بوجهته ، مشروطیت جاری اولسه دخی ،
مشروطیت حقیقه ایله اداره اولنان متمدن مملكتلرك بودجه حقوقه
روسیه هنوز واصل اوله مامشدر . »

۱۸۶۲ سنه سندن اعتباراً ، روسیه ده عظیم اصلاحات مالیه اجرا
ایدیله رك منتظم وثائق حسابیه ایله موازنه لر نشر ایدیلدیكنی وبودجه نك
توجیدی ایله اموال دولتك بر مرکز جعی ، صدق لرده وحدتك تأمینى ،
تخصیصات فوق العاده نك تحدیدی وقسماً مستقل و مركزی برتفیش
مؤسسه سنك احداثی كی اجراءات وموفقیات وجوده كلدیكى حالده ،
بالذات روس علماسندن بعضیلرینك مطالعاتنه استناد ایدیله رك، دینیه بیلیر :
« روسیه انجق یكرنجی عصرك ابتداسنده بودجه حقوقی آكلامغه
باشلامشدر ؛ فقط بودجه حقوقه آلان تمامیه نائل اوله مامشدر . »

ایران — ایران حكومتی اوچدورت سنه دن بری دوره مشروطیه
كیرمشدر ؛ لکن مشروطیت ایرانه داخل اولمادن اول، طبق بزده و روسیه دم

اولدینی کبی ، بودجه فکرلری ایران شاهلرندن برینه و حکومتیه لازم
التطیق کورونمکه باشلايور و ایرانده مشروطیتدن اول بردفعه بودجه بیله
یابیلور .

مظفرالدین شاه ، بوندن یدی سکز سنه اول اوروپایه برنجی دفعه
سیاحت ایله ، ممالک غریبه احوال مالیه سنک انتظام فوق العاده سی اسبابی
تدقیق ایلدیکی صروده ، بونتیجه نك انجیق بودجه قواعدینه رعایت ایتمکه
قابل اولدیغی بالذات کوردیکندن ، ایرانده دخی بودجه یابیلدیسی لزومه
قرار ویریر ؛ ملکته عودت ایتدکن صکره ، میرزا هدایت خان نامنده
مالیه نظارتی امورخی اداره یه مأمور اولان و وزیر دفتر عنواتی حائر
بولنان برذاتی آوروپاده کوردیکی وجهه ، بر بودجه ترتیب ایتمکه مأمور
ایلر . ایرانك واردات و مصارفات نخه سنویه سی ثبت دفتر ایدیلهرك ،
سنه آتیه واردات و مصارفی مبین بر قانون لایحه سی وجوده کتیریلیر .
وبرای تصدیق شاهه ویریلیر . مظفرالدین شاه کمال ممنونیتله بودجه قانوتی
تصدیق و پارلاق بر بیاننامه شاهی ایله مندرجاتنه حرفی رعایت ایدلمسی لزومی
ایکدا تنیه ایدرك اعلان ایلر .

اگر بوندن صکره کی وقوعات بوزمانه قدر کچن احواله بکزه سه
و صورت منظمه ده جریان ایله ایدی ، ایران دخی بودجه دوره حقوقیه سنه
چوقدن داخل اولمش بونورایدی ؛ فقط قانونیتی اعلان اولنان بوموازنه نك
احکامنه الاول ضربه اوزان ، حتی قانونك تصدیق ایدلدیکی کون قانونه
مخالفت ایدن ینه شاه مظفرالدین اولمش ایدی .

ایرانك اولدقچه متغذ سیدلرندن بری موفقیات شاهی بی تبریک و عرض
عبودیت ایتمک اوزره حضوره چیقمش و شاهك پک زیاده خوشنه کیتمش
ایدی ؛ شاه ممنونیت فوق العاده سندن طولانی درعقب سیده اون بیک لیرایه
یاقین تقدأ بخشیش اعطا ایدلمسی امر ایتدکن صکره ، املاک حکومتدن
بولنان و باشقه مقاصد ایچون اساساً مشغول و مخصوص اولان قوناقلردن

برېنك دخى سیده ویرلمنى فرمان ایديور و بو فرمان لازم الاجرا بولنیور ایدی. هدایت خان، اوکون تصدیق اولنان بودجه قانونه بوکبی بخشلرک توالیسی ایله مدھش ضربلر اوروله جغتى تيقن ايتديكى کبی ، شاهى ايضا ايتمکه دهاشمیدین مجبور اولدیغى آکلادیغتن ، مظفرالدین شاهك حضورینه چيقمش و طرف شاهیدن واقع اولان عطایانك ، بودجه ده قارشولنى اولماق مناسبتیه ویرلمسند مشکلات بولنه جغتى و ویریلیر ایسه قانونه مخالفت ایدلش اوله جغتى سولش ایدی . مظفرالدین شاه بومعاسز مداخه نی پك آغیر کوردیکندن ، وزیرى قيصه جه کسمش و دیمش ایدی : — بودجه ای برقانوندر ؛ بالخاصه ، بویولده طرف شاهیدن ویرینه جك بخشیش و عطایایه مانع اولماز و اولمالیدر ؛ بودجه مزى اولیه یاتمالسکز !

دیمك ، ایلك ایران بودجه سی انحق برکون یاشامشدر ! مشروطیتك اعلانندن صکره ، ایکنجی بودجه ایران پارلمتوسی طرفدن یاییلمغه باشلامش ایدی . نكن پارلمتو قاپانه رق اختلال و اغتشاش دوام ایتدیکندن ، اکمال ایدینه ماش ایدی . بوسنه کی ایران پارلمتوسی ، مستوفی الممالک دنیلن کنج ایران مایه ناظری طرفدن طویلا نیلان واردات و مصارف ارقامنه مستنداً ، مایه ناظری ایله برابر ، بر بودجه یایمغه چالیشمقده در . بالخاصه بوسنه ایرانده بردیوان محاسبات تشکیل ایدلمکده و قودالیه اصول عینه سی الغا ایدیلهرک و ممالک متمدنده اولدینى کبی ولایات تنسیق اولنه رق اصلاحاته چالیشمقده در . برقاج سنه یه قدر بودجه دوره سنه کیرمین هیچ بر دولت بلکمده قالمیه جقدر .

ممالک عثمانیه ده بوردیم صفى

ممالک غربیه رن تقلیداً الدیغمز مؤسساتك شرقده دخى رشیملری بولان چوق کیمسه لرک فکرینه کوره ، اوروپادن نه آلدق ایسه ، اونك

بزدہ اصلی دہا مکمل اولہرق بولنق ممکندر؛ بودجہ . . موضوع بحث اولونجہ ، اسکی عثمانیلر دہ ، سلچوقلر دہ ، بوکا بکزر برشی ازانلیلر ، بولنہ ماز ایسہ ، عربلرہ قدر چیقیلر ؛ اورادہ بودجہ نیک ، اصلی بولونق قابل اولور . عباسیلر زمانندہ بودجہ یاییلدیغنی بوکون ادعا ایدنلر واردر ؛ الی یوز سنہ لک دور عثمانی دایما منتظم بر حساب سنوی مالی ایلہ کچمشدر ، بناء علیہ عثمانیلر دہ بودجہ یاییلمشدر دینلر کورینور . عثمانیلر دہ بودجہ وارمی ایدی ، یوق ؛ سلچوقلر دہ ، عباسیلر دہ ، امولر دہ بودجہ وارمی ایدی ؛ بز یوق دیہ جکزر . چونکہ بودجہ معنای علمی اخیر ایلہ بر حساب دکل ، ہر سنہ یاییلان بر قانون مالیدر .

بالخاصہ بودجہ نیک بودجہ حقنک ظہوری ایچون ، ویرکیلرہ دائر ملنک حقوق رضا و مأذونیتی یواش یواش ، تشکل ایتمک لازمدر ! عجبا شرقدہ ویرکیلر ایچون معین و افرادک حقوق اختیار یسنہ مربوط بر حق تکالیف موجودمی ایدی . بویلہ برادعا دہ بولونق واوروپاییلر نیک ۱۶-۱۷ نجی عصرلر دہ ا کلامغہ باشلادقاری ویرکی حقلرینہ مشابہ ممالک شرقیہ مکلفیندہ دہ بر فکر حاصل اولدیغنی ظن ایتمک تہلکہ لیدر . بوادعا دہ بولنانلر ادعالرینی بک قولای اثبات ایدہ مزلر .

غریبدرکہ ، بزدہ حکومت و دولت بودجہ سندن ماعدا ، آیرنجہ بر شریعت بودجہ سنک دہ موجودیتہ قائل اولانلر واردر . بورادہ شریعت بودجہ سی ثابت ولایتیغیر بر قادیویہ مالک اولان موازنہ مصارف و وارداتدر . حکومت بودجہ سنہ کلنجہ ، لازمہ سیاست ایلہ قادیوسی دیکشہ بیلن ، ایستلیدیکی کی الاستیتی اولہ بیلن بر قادیودر . بویلہ بر ادعا بالطبع بستیون و ایدر ، دینلمککہ رد ایدلما لیدر ؛ بلکہ شرقدہ حکومت و شریعت بودجہ سی نامیلہ ایکی نوع موازنہ واردی ؛ فقط بونلر « بودجہ » نامنی الہ میہ جق اولان باشقہ شیلردر . بورادہ « بودجہ »

دييه ياد ايتديكمز شى حقتده ياكليش فكر آلير ايسه ، اوکا نظراً
 بزده موجوتى ادعا اولنان شيلرك بودجهيه بکزه مى اقتضا ايتز ؛
 ايشته بعضيلرينك شريعت بودجهسى ديهه چقارمق ايتدکلى بوکى
 موازنه لر « محصول خيال » دن باشقه بر شى اوله ماز .

فى الواقع دور اسلامده امور و معاملات ماليه از چوق استا
 ايدلشدر ؛ مأمورين حكومت وظائفى ايله افراددن ائنان تكاليفك
 صورت صرفه دائر بعض قوائد وضع اولونمشدر . خلفاى راشدين
 زماننده بيله مأمورلرك كندى شخصلرينه عائد مال و ملكلى ايله ،
 بيت الماله عائد اموال و املاك ارده سنده نادتا بر حد فاصل ياييلش
 و افراددن طوبى لانان و يا باشقه بر صورتله بيت الماله داخل اولان اموال
 ايتام يرلرينه صرف ايدلشدر . زمان پيغيريدن و حضرت ابو بكر دن
 صكره ، حضرت عمر ك خلافتده از چوق بر نوع تنسيقات ماليه نك
 بيله وجوده كلديكى تاريخلرده كوريليسور . مثلاً ، حضرت عمر « خلافت
 اسلاميه » مأمورلرينى درجه درجه آيبره رق ، اون صنفه تفریق و اوکا
 كوره كنديلرينه معاش تعيين ايتمشدى . صرف صدقه عد ايدلديكندن
 بر زمان حكومتجه طوبى لانان بعض تكاليف تقديه نى مخصوص تحصيلدارلر
 تعينه جابت ايتديرمكه باشلايان اولا حضرت عمر اولمشدر ؛ فتح ممالك
 كوندن كونه اريدني و تكاليف تقديه ويره نلرك مقدارى زياده لشرك
 بيت المال ديتلن دولت خزينه سى فوق العاده زنكيشديكى حالده ،
 حضرت عمر بدايت خلافتده كندينه معاش اولق اوزره و يرئيسى
 تسيب ايديلن مقدار ايله اكتفا ايدرك بيت المالدن فضله هيچ بر مصرف
 ايتامش و خزينه دولتك حسابلرينى كوزلجه طوتيردينى كى ، بيت الماله
 موجود نقود و اشياى سائر مدخره نك مقدار و حسابى بيلمك
 ايتيلرده دائماً معلومات و يرمشدر .

حضرت عمر ك اقتصاد و امسا كنه ، مال پروا كنه دائر بر چوق امثال

واردرد؛ بیت الماله ضرر اولماق اوزره حکومتیه عائد مومك ياقيلماسنى امر ايدرك، قارانلقده ارقداشلى ايله اوطورمغه قدر واران خليفه تائينك تاريخده برمئلنه تصادف ايتك ممكن دكلدر: فقط، بوقدر بيوك وعدا تپرور بر خليفه نك برسوء تجلى ايله « وريكدر خصوصنده عدالت سزلكدن آيريلدى » ديه شهادته ايرمى، بى بحق دوشونديرمكه سوق ايدى بيلير :

حضر عمرى شهيد ايدن « ابولؤلؤ » اسمنده بر دميرجى (چيلنكير) صنعتكاردر؛ دمير الات وادواتى ياپان ابولؤلؤ نك خرستان اولدينى وحتى عجم عرقه منسوب بولندينى سويليور. بر زمان عادى بر كوله ايكن، كوزل بر دمير دستكاهى وجوده كترن ابولؤلؤ چوق زنكين اولمش، تمتعات سنويه سنى آرتد يرمش ايدى. دميرچينك قازانچى آرتد قچه، پاتنه، تمتع وريكوسى قبليندن اوله رق كنديسنه وضع ايلمكده اولان وريكوده ارتيور، مكلفيتى زياده ليشيور ايدى. ابولؤلؤ وريكوسنك اتمه سنه صقيليور، حضرت عمره مراجعت ايدرك تحيف بارينى مصرأ ايساتور. فقط، استثنائى اوله رق يعنى قواعد موضوعيه مخالفت ايديله رك وريكوسنك تنزيل ايديله ميه چكى جوابأ سويلنديكى وكنديسندن بروجيه نسبت وريكى الئمده دوام ايدلديكى ايچون، ابولؤلؤ باشقه چاره بوله ميور؛ حضرت عمرى زهرلى برخنچر ايله آلتي يردن جرح ايليور؛ متعاقبأ جانى كنديسنى ده عيى خنچر ايله اوروب اولديرييور .

حضرت عمر ك نسبت فوقده عجم صنعتكارينى مكلف ايتديكى خاطره بالطبع كله مز؛ خطا واقع اولمش ايسه، خطانك دخی تصحيح ايدلماش و ايدملك ايستماش بولمسنه قائل اولق غير ممكندر. يعنى خطا دخی اولما مشدر. فقط، ابولؤلؤ نك كنديسنى ده فدا ايتك درجه سنده وريكودن متفر اولسى، بر سپدن نشأت ايتك لازمدر. بوسبب : اوزمانك تأثيريله موجود اولان وريكى حقوقنك شكل و صورت ظاهره سندن عبارتدر. يعنى، ابو لؤلؤ ايله برابر اوكا مشابه غير ممنوع دهانه قدر مكلفين وازايسه، وريكى ني، كندى

احتياجلرينه ايلريده صرف اينلك اوزره كندى مآذونيتلري ايله جبايت اينلكده اولان حصه نظريه كوزمه يورلر وحضرت عمر طرفندن فوق العاده عادل ونسبي اولدينى حالده، وضع وطرح اينديلن تكليفى استكثار ايدىيور. وائرظلم وجبر عدايدىيورلر؛ ويركى به كيفى برامر وتنسيب محصولندن باشقه برنظر ايله باقمه يورلر. بالخاصه، بوراده بولولر جنايته قدر ايشى وارديران وعدم ممنونيتى خليفه به سوء قصد درجه سنه قدر كوتورهن برافراطروردر؛ اوندين صكره ديكر برچوق غير ممنونلر دى بولنه بيلير. ايشته، بويولده موجود اولان عدم ممنونيتلر اساسى ويركولرك منبع ومنشأند، حكمت وضعه دائر موجود افكارده آرائى لازمدر؛ والا بوكى حادثاتى باشقه درلوايضاح ايتك كوچ اولور؛ بوندن آكليجغمز: زمانمز افكار علميه سنه مشابه ويركى حقوقك اوزماتده بولنماقمده اولميسدر.

خلفاى راشديندن صكره، تشكىل ايندن عرب دولت امويه سنده وصكره عباسيلرده منابع واردات دولت اربتيور؛ خليفه لرك آلدينى حصه اموال زياده لشككن ماعدا، بيت المال مداخله ايدهرك اورالردن بيله اسراف ايتك قابل اولويور. كرك امويلرده وكرك بالخاصه عباسيلرده سخاوت فوق العاده مظهر تقدير اولمقده وكوزل سوز سويله لرك قصيده لر وجوده كتيرن، كوزل بر مضمون ايراد بيله خوشه كيدن، تحريك حسياته مقتدر اوله جق بر بديعه فكريه كوستردن كيمسه لره بذل انعام وعاطفت مقتضاي شان سلطنت عد اينلكده در؛ عباسيلر واقعا خليفه خزينه شخصيه سى ايله بيت المالى تفريق ايتمشلر ايسده، اسرافك اوكنى الهام مشلر وبالخاصه محارباتك تماميى وداخلى قوتلر ك ظهورى ايله منابع واردات قورومغه باشلا ديغمده موازنه لر يايغمه غيرت ايتمشلر ايسده، بونندن ده استفاده ايتما مشلر در. حاصلى، دوراسلامده عرب قومى طرفندن كله جك سنه نك واردات ومصارفه متعلق اولمق اوزره، تخمينى بر حساب ياييله رق اجرا آتى بهمه حال اوكا تقريبه چالشمق ونمونه اولمق اولمق اوزره كوز او كنده

طوتیلان و بودجه نامیه یادایدیلن بویالانه قانونیت رنکنی ویرمهیه تشبث ایٹک کوریله مامشدر ؛ حتی ، ویرکولزیله صرف برطاقم قیاساته واسکی عادات و اصوله مجرد متابعت ایتمکله وضع ایدلمش و بوخصوصده بعضا شایان دقت اصلاحات وجوده کتیر ایٹک و بعض ویرکیلر کوزل اساسلره ایتنا ایدلمک چالیشیله رق مکلفیه بار اولماسی جهتلری دوشونیلیمک کی فوق العاده اجرا آتده اهمیت ویرلمش ایسه ده ، بو کون اکلا دیغمز معناده اغرادک حقوق مالیه سی ، ویرکولرک جایته و مصارفک صور اجراییه سنه مآذونیت اعطا ایٹک درجه لریته ترفع ایده مامشدر .

دولت عثمانیه — حسابات نقطه نظرندن بزم دولتمز عرب نشکیلات اداره سندن قات قات فضله انتظام کوسترمش اولمغله برابر ، ویرکی حقوق بزده ده اوروپاده اولادینی کی تشکل ایده مامش و بودجه حقوق الی عصرلق حکم عثمانیده انجق صوک زمانلرده تأسس ایده بیلمشدر .

بزعلی العموم حقوق مالیه نک اکتسابی و اخذایتدیکی رنکی اعتباریله تاریخ عثمانی بی اوج دوره یه آیره بیلیرز : برنجی دور : دور شرعی ، ۲نجی دور : دور عرفی ، ۳نجی دور : دور علمیدر .

دها شوراده اخطاره لزوم حس ایدیورز که ، دور شرعی بی تعقیب ایدن دور عرفی ، دور غیر شرعی دیمک دکلدرد ؛ کذاک دور علمی ده عرفه و شرعه مغایرت عرض ایتمز ؛ بالعکس یکی دورلرک محصولاتی اولان تکالیف و حقوق ملیه بی توسیع و اکمال ایلر .

دور شرعی — عثمانلی دولتک تشکلندن فاتح سلطان محمد حضر تلرینک استانبولی ضبطنه قدر دوام ایدر . بوانتاده احتیاجات عمومیه حکومت آز ، صور استیغاسی مبدول ، واردات دولت متزاید ایدی ؛ بوجهته ، اسکیدن قالمش اولان و یک بسیط جمعیات شرقیه ایچون قابل تطبیق اوله رق درجه کافیه ده واردات استحصالده خدمات ایدن « ویرکیلر » عصر دیده تکالیف اولمی و کندیلرینه اوده دتبری شرقده آیشیلیمش بولنمق مناسبتیله ،

صيرتيسزجه تطبيق ايدلمكده وبونلرك اصول طرح و جاييتيله نسبتلرنجه تعديلات اجراسنه دائر بيوك اعتالره، اندیشه لره لزوم کورلما مکده ایدی. یعنی استانبولک فتحی زمانه قدر بزده جاری اولان ویرکیلر عباسیلر و امویلر زماندهده تطبیق ایدلمش اولان اسکی ویرکیلردر. ویرکینک حکمت وضعی اخلاقیات و دنیاتدر. بو ائنده بزم حکومتز تمامیه تهئوقراتیک theocratic بر حکومت ایدی. بالطبع بو جهته قانونی بولنان، موافق سیاست و اخلاق اولان هر حکم اوامر شرعیه مخالف اوندجه و بالخاصه کچن اسکی حکومت اسلامیهده جریانی کورولدجه، «شرعی» لقبی حائر اولور و هر شیء بو سیله بیهه حال منبع دینیدن صدورایتش عدایدیلیر ایدی. احکام دینهیه، شریعت محکمه اسلامیهنک قواعد اساسیه اخلاقیسنه مغایرت و تمامیه موافقیایله برابر، بیهه حال هر قانونک، هر حکمک، هر وظیفه ایله بالمله حقوقک اومبعدن صدوری آرا مقی اره سنده فرق وارددر. فقط هنوز الهیات، اخلاقیات و حقوقک اساساً متلاصق اولان حدودلری و برلرینک دائره لرنده متقابلاً اجرا ایتمکده اولدقلری تصحیحات حقنده واضح فکرلر حاصل اولدیتی و اوروپانک دخی هنوز هیچ بر طرفنده علوم اجتماعیه عائد ساحه لرك تفریق ایدلمدیکی بر زمانده بزم دولتمزکده انجیق «تهئوقراتیک» بر دوره کچیرمی ضروری و باشقه اساسلره کوره نه قواعد حقوقیه وضعنه ونده موضوع اولانلرك ایضاحنه تثبث ایتمک غیر ممکن ایدی. یعنی قانون ایچون وظیفه ایچون، حق ایچون باشقه بر منبع، مسند آرا مقی فضله عدایدلمک ایجاب ایلرایدی. ایدمی دورئشرعیه دیدیکمز بودورک صفت متمایزه سندن بریده: وظیفه مائیه یعنی ویرکولره اشتراک لزومنک ینه وظائف دینه زمره سنه داخل عدایدلسندن عبارتدر.

فی الحقیقه، بوفلسفه بک بسطدر؛ هر حکمک مصدری، منبع حیات و حقایق ازلیه اولان مبدع کائتادر؛ حیات اورادن منبعی المش، احکام

اورادن صدور ایتشدرد. قوانین الوهیت ناظم احوال بشر درد. ی یوزنده کی انسانلر اونلری اکلامی و تطبیقه چالیشمیلدر؛ ذاتاً انسانک مکلفیتی قانون وضعندن عبارت دکلدرد؛ و احکامه موافق اجرا آئنده بولنمقدن عبارتدر. بالخاصه، مکلفیت مالیه نقطه نظرندن، تکلیف حقدده کی بونظر به یوکسک اولدینی قدر، سهیل و قدیم جمعیتلر ایچون موجب فائده در؛ ی یوزنده احکام الهیهی صنعت و کالت ایله اجرا و تقید ایتمک ادعا سنده بولنان مطلق مأمورین حکومت و امرا ایچون، بوراده کوزل بر مدار استاد واردرد: اولاً: ویرکی بورجی تمامیه اوده مک مکلفین ایچون کتب مقدسه و احکام دینه جه بر دیندر: دین دینیک ایفاسی حقدده افراک طویه جتلی مسئولیت وجدانیه، حسن ایفای وظیفه ایتلرینه اینی بر سائدر. اولوالامرک بوجه احکام مقدسه تعیین ایتدیکی ویرکونک تأدیه سی، بروطفه دینه اولونجه، اونی اکمال و ایفا ایتمک قولایلا شور ایسه بوجه تله دینه بیلیرکه: مکلفین: عزیز بیلدکلری بورجلری، مکلفیت مالیه لری سوه سوه ویرلر. نته کیم عشر شرعی، جزیه شرعیه... الخ ناملریله یادایدیلرک افراددن طلب اولنان ویرکیلرک دور اول اسلامده او قدر کوچلکله تحصیل ایدلمدیکی بر چوق کتب قدیمده بیان اولنور.

شایان دقت دیگر بر اساس رجحان ده شونندن عبارتدر: منشأ غایت یوکسک اولان ویرکی بورجی انسانلره چوق حقیف کلیر؛ ویرکی ویرلکله انسان دین دینینی ایفا ایدر ایسه، دینه بیلیر: مکلف قانون بشره دکل، قانون الهی به متابعت ایتمکده در. قانون بشر سنک نیم کی انسانلرک اثریدر؛ بزه بکره یین کیمسه لرک وضع ایتدکلری قانونلر نه قدر مکمل و فائده مندی موجب اولسه ده، اونلر بزم کی کیمسه لرک نتیجه افکار و آمالی اولدینی ایچون قولایجه متابعت ایتکلکمزی تأمین ایده من. قانون بشره متابعت بعض کیمسه لرجه عادتاً حیثیت شکن عد اولونور.

بیلدیرم بایزید خان دورنده «عوارض» نامیه فتوای الندینی حالمه

وضع ايديلن ويركيلر اسكى ويركيلره بکزمه ميکنندن « بدعت » عد ايديلبور ايدى ؛ مع مافيه بو ويركى بر مدت صکره مملکتيمزه پک کوزل يرلشدى . بوراده اصل مهم اولان كيفيت « ويركيلرک اساسى ايله قاعده عدالته تمامى موافقلرنده دکل ايدى ؛ اناسى تماماً اسكى اقوام اسلاميه ده ، حتى زمان پيغمبريدن بر قچ عصر اول اسرائيللرده بيله کوزيلن وشيمدى « شرعى » ناميله ياد ايديلن تکاليفک شکل ونسبتدن زياده مهم اولان : اوفى تحصيل وجايت ايدنلرک بو قواعد درجه مراعاتارى و حائز اولدقلى حقوق و صلاحيتدن بالاستفاده ظلم و جبره و اخذ ماله درجه ميللريدن ؛ نته کيم تکاليف شرعيه نك صورت اخذ و جبايتنده دخى ييلديرم بايزيد زماننده ايتزام مبالات ايدلمکه باشلامش و افراد عثمانيه ده عظيم بر خوشنودسزلق حاصل اولش ايدى . فقط بو خوشنودسزلقلر شخصى بر صورتده وقوعه . کله ريكيتون افراد عثمانيه يه سرايت ايدمه مامش و « ويركيلرى » مکلفين کندى قونترولى التنده بولنديرمنى طلب ايدمه چک درجه يه کمدکلى کي بوجهته . عدم ممنونيت ائارى ده بلير مامشدر .

بو نقطه نظر دن : شرق ايله غربى مقايسه ايتمک ممکن دکلدر ؛ عيى ائار . ظلم و تحکم غربيه عظيم اختلالر وجوده کتيرديکي حالده ، شرقيه عمومى ، مى حرکتلره سبب اولمه مامشدر ؛ بونک وجه ايضاحى شويله در :

ويركى اصوللى غربيه استثنائى عد اولونويور ، دره بکلک زمانلرنده قرالارک و دره بکلرک املاک دولتنن تأمين واردات ايتمى قابل بولونويور ايدى بو جهته ، ويركيلره مراجعت ايديلنجه ، خلق بو استثنائى حرکتک سيني صوريبور ، بر سبب بولازلر ايسه عصيانه ، مخالقه باشليورلر ايدى . شرقيه ويرکولره استثنائى نظريله باقلمامش و ويركيلره پک اسكى زماندن اعتباراً آيلشلمشدر . بوندن ماعدا ، کوچک بر نصيئه حق و حقيقت بورايه علام ايتمک اوزره ، دنياهيلير :

شرقيه ويركى حقوقى تشکل ايدمه مامش ايسه ده ، ويرکلى وضع و جبايت .

ایندلیز، شرق تاجدارلری ایله مأمورلری دها احتیاطکار و عادل قانونا انتشار و اساساً مکلفیتی پک زیاده یورما مشدر. نه خلق یزار ایدلش و فقط نه ده خفته ویرکیلرینی بالذات تعیین ایتمک حق ویرلش و یا خود هیچ اولماز ایسه خالقک بو خصوصده از جوق برتوتورلی قبول ایدلک موافق مصلحت کورولمشدر. ایشته بو نقطه اساسیه کوزلجه اکلاشیه جق اولور ایسه، ویرکی خصوصک شرقده نه ایچون اوروپالیاردن اول ویا اوروپالیارله برابر تأسی ایدمه مدیکتی ایضاح ایتمک قابل اوله بیایر.

فقط، شرقده و بالخاصه بزم مملکت مزده ویرکی حقوقک تأسی ایچون هیچ بر استعداد کورلماش، مکلفین طرفندن تأدیه ایدیلن ویرکیلره قارشو شوقه اولنماش و بو خصوصده حکومتک حرکاتی تنقید ایدلما مشدر؛ فاتح زمانه قدر، شایان دقت برخالفت اجتماعییه تصادف ایدلدیکی تاریخلر مزده کورولمور. اوندن صکره بونک امثاله تصادف ایتمک ممکندر.

دوره عرفیه — فاتح سلطان محمد خضر تیرینک تشکیلات جدیدیه سی اینه مملکت مزک اصول اداره سی از جوق یکی بررنک آلیور ایدی. اداره ییزانسیلاردن بر جوق شیر الندی، امور مالیه جهته ده استفاده ایدلش و یا خود زمان و مصلحتک ایجابیه، بالذات کندی ارباب حقوقلر طرفندن بعض منابع واردات تأمیننه چانیشیه برق یکی ویرکیار وضعه باشلانمشدر. تنحیلاتنه کیریش مکمل کمز غیر ممکن اولان، یکی تکالیف — کرک موقت و کرک دائمی اولسون — تکالیف محدثه دندر. بونلر، عربلرده بولندی و تزیاید ایدن مصارف عمومی حکومت قارشولق تدارک ایدلسی و بالخاصه مصالح جهادک حسن تمشیته امکان بخش اولونمی ایچون، قیاساً وضع ایدلدیکی جهته تکالیف عرفیه اسمی آلمشدر؛ ایشته، تشریح ایدیلرک احکام نقیه یه تطبیق اولان و فقط «عرفی» اسمندن قورتیلامایان ویرکیار سیبیه، بودوره یه «دوره عرفیه» اسمی ویرلکده در. ارباب حقوقلرک تکلیف عرفی تعیرندن اکلاقلری معنا، اولا، فاتحلی ایدلدیکی حالده،

زمانا ، بوكي تكاليف عرفيه نك زياده اشمسي ويا خاصه بعض مأمورله
سوء استعمال ايچون قاپوي آچيق براقه رق ، غير مشروعت وقانونيتك
آرتمي يوزندن ، تكاليف عرفيه به سوء نظر پرورده ايدلمك باشلامش
وبركي بدعتلرك مملكتي خراب ايتديكنه دائر درلو درلو افكار ظهور
ايتمدر .

سلطان بايزيدخان ناني زماننده ، ترسانه اموريته نظام ویرمك اوزره ،
سرفي اتضا ایدن مبالغ عظيمه ي تدارك ايچون بيوك شهرلك اها ليسيه
برابر استانبول خلقنده شامل فوق العاده برويركي احداث ايدلمش ایدی ؛
هنكي قاعده اساسيه به ابتعايتديكي معلوم دكل ايسه ده ، هانكي قديم شكل تكليفه
بكره ديكي خلقجه اكلاشيه ميان « بوتجهيزات بحريه ويركيسي » استانبول
خاقه پك زياده کران گمش واهالي عصيان ايتمك حاضرلمش ایدی ؛ اهالي ،
يانكزجه ويركي ویرمك ايسه ميور ایدی ؛ يوقه ويركي ویرمك رضاي
خاني تحصيل ايدلمكدن صكره قابلدز ، فكري كيمسيه « كميور ایدی ؛
فقطه بو مختلعت ويركيتك بجر دختلعت منفعت اولمندن مي تولد ايدیور ایدی ؛
خير ؛ بو ويركي غير مشروعدز . وامثالنه غير مطابقدر ، دنيلور و بو جهل دن
قوت آنيور ایدی . بناء عليه ، بزده ويركي حقوقك منشأی دها درين
منابنده آرائيلي ، خنمك ويركي حقتده كي ظنلري انجق منابع دينه ده
بولنلي .

نوق العاده « تجهيزات بحريه » ويركوسنك بطيقي واهالیدن تحصيلي قابل
اولنه مادی . زيرا ، بو آراده استانبولده زلزله اولمش و « كون كورمز » نامنده
كليسا چوكدرك ، استانبولده درت بيكدن زياده نفوسك هلاكنه سيبت ویرمش
ایدی بو آفات ووقوعات ويركيتك شامته اسناد ايدلمش وكفت وكولر
آرته رق ويركي بالجبوريه الغا اولمش ایدی ؛ بو ، ثابت معيذاز وعبرت آميزدر .
بيك تاريخلرندن صكره ، آرتمده اولان مصارف عموميه حكومتك
تسويه سي ايچون ، مسكراته رسم وضع ايدلمش ایدی . مسكرات اعمال

وفروخت و علی الاکثر استعمال ایدن رعایا اولدینی و بوورکی اکثریتله کندی اوزرلرینه چو کدیکی ایچون اونلر یکی مسکرات رسمندن اشتکا ایتشلر ایدی؛ خرستیان تبعه نك بوشکاتی حکومتجه نظر دقته النمش ومذاکراته باشلانیمشدی. بو آراده مصارف آرتدینی جهته ، کوزل برویرکی منبی اولان مسکراتک براقیله میه جنی تفهیم ایدلمش و طوغریدن طوغرویه خرستیان رعایاجه باشقه برچاره بولمشد:

خرستیانلر اساساً رأس ویرکیسی یعنی جزیه تأدیه ایتکده درلر . ایریجه برویرکی وضع ایدیلرک باشقه جه ازعاجاته امکان اولماق ایچون جزیه ویرکوسنک مقدار مناسب ترییدی رعایا طرفندن استرحام اولونیور ایدی. رعایانک بواز زولری حکومتجه قبول ایدلمش ایدی . بوکا مشابه عثمانلی تاریخلرنده بک چوق مثالله تصادف ایتک ممکندر .

ویرکیلرک، بوجه شرع وقانون طرح ایدیلرک نسبتک آرتدیرلدینه وتحصیلات اناسنده ظلم واعتساف ایدیلدیکنه دائر ، مسلم وغیر مسلم رعایا طرفندن شکایاتده بولنلمسی ، دولته عرض حال ایدلمسی قابلدن ؛ بو کبی شکایتلر هر زمان آرزچوق نظر دقته آلتیر. شبهه سز بو قدر جق اولسون، خلقت کندی قابلیت مالیه لرخی صاحب امر ونهی اولان امرا ورجاله وپادشاهلر مزه بیلدیرملری لازم وقابل اولمی ایدی ! فقط ، نوعما کندیلرندن طلب ایدیلن ویرکولره قارشى بر قوتنرول دیمک اولان بو معامله دن صکره ، مکلفین دهه باشقه مطالباتده بولنه مازلر ؛ او بولده مطالعه ده بولنمق خاطر وخیال لرینه بيله گلز . ویرکونک اصلنه ، نسبته دائر توصیه ده بولنه برق اصول وضع وتحصیل و صرفنی تعیین ایتکجه چالیشیق وبوکبی معاملات حکومت اوزرینه مراقبه ادعاسنده بولنمق قطعاً ممکن دکلدنر . حائوکه ویرکی وبودجه حقى انحق بوندن صکره باشلامق قابلدنر .

بناء علیه دوره عرفیه دنیلن بو بر ایکی عصرلق زمان ایچنده ،

ایجابات زمان ایله ، قواعد شرعیه به ازچوق توفیقه چالیشیهرق ، نه قدر ویرکی ، رسم وضع ایدیلدی ، خرجلر قونلدی ایسه جملهسی خلقک فکری ، آچیقندن اصلا صورولیهرق ، حکومت طرفدن احداث ایدلشدن ؛ عثمانلی پادشاهلری ، احتیاجات متزایدۀ مملکتہ قارشولوق بولوق ضرورت میرمه سندن طولانی ، شو ویا شومناسب جهته برویرکی ، رسم وخرجک وضعی موافق ولابد اولدیغنه دائر علی الاصول بر حکم شرعی آیلرلر وآنک اوزرینه ویرکی نی وضع ایدرلر ایدی .

بوخصوصده حکومتزک هر نوع رسوم و تکالیف حقنده بومراسمه مراعات آیدرک ، علی الاصول فتوا آلوب آلمدیغی هنوز تحقیق ایدلش بر کیفیت دکلدر . آنجق اکثر ویرکولرک بویله برر حکم فتوايه اقتران ایتدکاری ظن ایدیله بیلیر .

دوره عرفیه مزده . دور اول شرعینک طائیدینی ویرکیلردن اولوق اوزره :

عوارض ، بدل نزل ، مسکرات ، قان بهاسی (دیات) مختلف جزای تقدیلر ؛ سفریه ، حضریه ، امدادیه ، ویرکی به منقلب اولان مبايعه ذخیره سی ، پاتتسه ویرکولری مثابه سنده اولان شهریه دکا کین ، یومیۀ دکا کین ، احتساب ؛ تکالیف ، باج ، بازار رسمی ، کیالیه ، قطاریه ، افیه ، توتون وشرابدن ایریجه آلتان ترانسیت رسملری ، معادن ویرکولری ، اسهام فراغیه سی ، تیار بدلآتی ، فرمان خرجلری ، قافتان بها ، مارتوبولوس اچمسی وقبولآتی حاصلاتی دینلن متفرقات و انحصارلر و مصادرات متظمه ، زجزریه رسمی الخ صاییه بیلیر .

عشر ، خراج وجزیه ایله عدد اغنام ویرکوسی وکمرک رسوماتی ایله مقطوع ویرکیلر دور اول شرعیده ده موجود اولان و خلفای راشدین زماننده دخی جاری بولتان اقسامدن معدوددر . حاصلی ، مصارف حکومتک تسویه سی ایچون لازم کلن مبالغک تحصیل و ویرکولرک وضعی خصوصنده

از چوق منابع مختلفه نظر دقته الهرق مملکتزده تکالیف تعدد
ایتدیریش واولدچقه مغلق بر ویرکی سیستمه ارتقا ایدلش ایسهده،
وارداتک تعیین وجباتی جهتده افرادک معاملات حکومتیه مداخلهسی
اساسی اصلاً قبول اولنمیشدر .

تأمین و تحویل واردات یولنده افراد مکلفه دن مأذونیت المنه لزوم
اولدینی یرلرده ، مصارفک صورت اجراسی ایله حدودینه دائر
افراددن مساعده طلبنه بالطبع لزوم حس ایدلر . نته کیم ، دوره علمیه
قدر بوخصوصدهده حکومتزک نه مقدار تحصیلانده بولدینی ونه درجهده
صرف ایتدیک خلقمزه اصلاً اعلان ایدلامیشدر . اوروپادهده ۱۸ نجی
عصرک وسطوحتی نهایترینه قدر ، امور واموال مالیه مملکت ، حکومتک
مودوع اماتی اولان اسرادن معدود ایدی ؛ بودستوره بزم ملکزدهده
رعایت اولونمیشدر .

۱۰۶۲ سنه سنده صدر اعظم طرخوجی احمد پاشانک ریاستی آلتده
تشکیل ایدرک ، برموازنه حسابیه ترتیب ایتکه چالیشان اصلاحات مالیه
قومیسونی دفتردار افندیکن قوناغنده عقد اجتماع ایلدیک زمان ، مذاکرات
وتدقیقات فوقالعاده صاقلی طوتولیور . وموازنه عمومیه وجوده کتیرمک
ایستین بوهیئتک نه مقدار وارداتی نه مقدار مصارف ایله قارشولشدر دینی
اسرار دولتنده اولنیور ایدی ؛ بیوکوکوچک مأمورلردن بیهامذاکرات
صاقلانیلیور ایدی . بالطبع ، وکلای ملته ویا عمومأ افراد ملته مصارف
واقعهنک نه اوله جفته دائر معلومات ویرلر وکندیلیلرک مساعدهسی طلب
ایتکهده اصلاً لزوم کورولر .

بوحالده مملکتزده مصارف اموری کیمک عهده سنده ایدی؟ مصارفه
کیم قوتتول اجرا ایدردی ؟ مصارفی ذاتاً اجرا ایدن حکومت ؛ ایشته
بوسیلله ، اوزمان اسراف وقانونسزانک حد ونهایتی اولهاماز . واقعا کرک
دور اولده وکرک دوره عرفیهده ، موازنه حسابیه نک بیوک وفائده لی بر

امرى على اولدينى آكلاشلمش ايدى. فقط، اوكا موفقيت قابل اوله بيلورمى ايدى؟ اوزمانلر حكومتلرجه، اولدينى ايله كچنمك اساس ايدى؛ بالخاصه، اهالى بر آز صيقشديريلور. وبعضاً مقتصد ودقلى پادشاهلر كليور. واقتصاد ايتك بينه قابل اوليوردي. انجق، بعض زمانلرده متباداً اموال دولت اسراف وهايديلور ايدى. عثمانلى تاريخى عباسلر وامويلردورى درجه سنده بردور افراط واسرافى احتوا ايتيور ايسه ده، مع التأسف ينه يك چوق بى لزوم مصارفك سراى تأثيريله اجرا ايدلش اولدينى بزه كوسترمكده در.

واقعا، مبداء اسلامدن برى تأسس ايدن قواعد كوره، «بيت المال» خزينه سى تفريق اولتهرق، اورايه داخل اولان اموالك انى برصورتده موازنه سى ترتيب ايدلك ويا لكز معين قواعد واحكام دائر سنده اوخزينه دن اجراى صرفيات اولمق اقتضا ايدر. بواصوله بزرده ده رعايت ايدلش وخزينه ميريه تعبيرى ايله بيت المال مراد اولمش واونك قارشوسنده «ايچ خزينه» ناميله پادشاهلر مزه مخصوص ديكر بر تصرف خزينه سى وجوده كتيرلشدر.

بوياكى خزينه بربرلينه قاريشديرلماق لازمدر؛ خزينه ميريه، ايچ خزينه معين برقسم ونسبت اعطا ايدر، فقط، غير قانونى ومطرد بر صورتده ايچ خزينه ايله اصولاً ارتباط حاصل اينر، انجق بزرده ايچ خزينه برقاعده خزينه ميريه ايله قاريشديرلماش اولمغله برابر، يواش يواش خزينه ميريه درجه سنده واردات عظيمه يه ملتك اولمغه باشلامش وزمان ايلريله دكجه برچوق خواص وزرا، مصادرات، مغصوبات ومنابع سائر واردات ايچ خزينه يه آلمشدر. بويته خزينه ميريه دن استراق ديمكدر؛ اوديمك دكل ايسه، طوغريدن طوغرى يه ملتك جيندن غصبدر.

بناء عليه، مملكتنك پادشاهلرى طرفدن اجرا ايدلش اولان ديديله ر انجق بوسايه ده اوله بيلمشدر. عظيم منابع واردات مالك اوله رق

۱۳ھ قریں ہجریہ عادتاً قورومغہ باشلامش اولان بواج خزینہ دن ،
مقتصد و ممسک اولان سلیم ثالث کجی برپادشاهزک یالکز سادات و علما
و فقراہ شہری بیک کیسہ یقین عطا یادہ بواندینی نظر دقتہ آلتہ جق
اولورایسہ ، بوکا حیرت ایتمک ممکن دکلدیر . بومقدارک ایچ خزینہ دن
تمامیلہ تأمین ایدیلہ میہ جکی میدانده در ؛ بوندن آکلاشیلان : خزینہ میریہ
پادشاہلر مزجہ ارزو ایدلدیکی زمان ، مراجعت قابل اولدینی و ایستلدیکی
درجہ دہ مصرف ایدیلہ بیلدیکیر ؛ بومصرفلی اطراد آلتہ آلمق صوک
زمانلرہ قدر قابل اولہ مامش و آورویادہ محافل مالیه جہ حق مزده فنا فکیرلر
بسلمسی سرای طرفندن واقع اولقده اولدینی تاریخاً معلوم بولنان اسرافندن
نشأت ایلمشدر :

• دورہ علمیہ — برات نجات و حریمز اولان کلخانہ خط ہایونی
مملکت مزہ یکی بردور مالی کتیرمشدر ؛ ویرکولردہ مساوات ، ویرکولرجہ
آرتق دیانہ عدم تفریق ، نسبت اوزرینہ طرح تکالیف ، ویرکیلرک
شخصی اولسنہ مقابل ، ثروت و ایراد اوزرینہ مؤسس بولنسنی تأمین
کجی اساسلری حاوی اولان تنظیمات خیریه ، مملکت مزده موازنہ عمومہ
فکرلری ایچون تخم اتیورایدی . رشید پاشا وبالآخرہ یتیشن ورشید
پاشانک طریق اصلاحاتہ کیرہرک خدمات مفیدہ بولنان عالی وفوآد پاشائر
و علی العموم اکابر بر انتظام و اہنک موازنہ تحتہ حکومتزک یاشامسی
قابل بولندینی ا کلامشدر و ذات شاہانہ یہ بو حقائق کوزلجہ
۱ کلامشدر .

کلخانہ خط ہایونندہ لسان شاہانہ دن ویرکولر حقندہ شوکجی
حقایق دو کیلورایدی :

(تعیین ویرکو مادہ سی دہ اہم امور دولندندر . چونکہ بر دولت
محافظہ ممالکی ایچون البتہ عسکر و لشکرہ وسائر مصارف مقتضیہ بہ محتاج
اولور . بوایسہ اچہ ایلہ ادارہ اولنہ جفتہ و اچہ دخی تبعہ نک ویرکوسیلہ

حاصل اوله جفته بناءً ، بونك دخى بر حسن صورتنه باقلمق اهمدر .
 گرچه مقدملرده واردات ظن اولنش اولان يد واحد بليه سندن له الحمد
 ممالك محروسه من اهالىسى بوندن اولجه قورتلش ايسه ده ، آلات تخريبيه دن
 اولوب هيچ بروقتده ثمره نافعهمسى كوريله مين التزامات اصول مضرهسى
 اليوم جارى اولمقده در . بوايه ، بر مملكتك مصالح سياسيه وامور
 ماليه منى بر آدمك يداختارينه وبلكه پنجه جبر وقهرينه تسليم ديمكدر ؛
 اكر ملتزم ذاتاً برايوچه آدم دكل ايسه ، همان كندى چيقارينه باقوب ،
 جميع حركات وسكناتى غدر وظلمدن عبارت اولسليه ، بعدازين اهالى
 ممالكدن هر فردك « املاك و قدرته » كوره بر ويركوى مناسب تعيين
 اولنه رقى كيمه دن زياده برشى آلنه مامسى لازمه دندر .

سلطان عبدالحميد حضرتلى ويركولر حقنده افرادك مساواتى اعلان
 ايدىيور وبوياننامه نك احكامنه مخالف حركت وقوع بوليه جفته عهد
 وميثاق ايديلهرك بالذات قسم بالله ده بوانيور . اعلان ايديلن تنظيمات احكامى
 كاملاً موقع تطبيقه قوانينه مامقاه برابر ، مملكتده عظيم بر حركت ترقيرورانه
 وجوده كتيردى ؛ خط هاپونده ده دنيله ديكى كى ، يكي حركت بسبتون
 اصول عتيقه يي تغيير وتحييد ديمك ايدى . يكي حركت ، تنور ايتمكده
 اولان كننج عثمانليغك محصول فكر علمينسندن باشقه برشى دكلدر ؛
 بوجهته بودوره يه دوره علميه ديمك ممكندر ؛ فقط شرقده هرشى بك
 اغير ثمره ويرمكده اولديغندن ، تنظيمات خيره اساسه كوره ، تعيين
 وتحصيل ايديلهرك ويركولر ايله واقع اوله جق مصارفك علمى بر صورتده
 ترتيب ايدلش موازنه منى در عقب ظهور ايده مدى ؛ يكي ماليه نظارتجه
 حاصلات ومصارفك حسابلى دقتله طوتولمغه چاليشلمغه برابر كله جك سنه
 ايچون « رهبر حركت » عدينه سزا پلان وبودجه ياييلامدى ؛ حسابلى
 خلاصه ايديلهرك وجوده كتيربه بيلدى ايسه ده ، صرف اكابر مأمورين
 ايچون معلوم اوله رقى ، خلقه اعلان اولونمى . فقط ، زمان كلش

اولدیغندن ، اداری برماهیتی حائر اوله‌جق صورتده اولسون ، بر بودجه یایلق ایجاب ایدیوردی .

قریم محاربه‌سی ائسانسده ، حکومت بر طرفدن حرب ایله اشتغال ایتدیکی حالده ، دیگر جهتدن ده اول یایله‌رق تعلیماتنامه حالده قائل اولان بودجه اصول محاسبه‌سده دائر بر نظامنامه ترتیب ایدیور . ۱۲۷۱ سنه‌سده « بودجه دفتری » نظامنامه‌سی نامیلد بوقانون نشر اولتیور . هنوز افراد مکلفیه و محافل مالیه‌یه معلوم اولقی اوزره اعلان ایدیش بر بودجه‌مز یوق ایسه‌ده ، یایله‌جق اولان و موازنه دفتری تسمیه ایدیلن موازنه مصارف و وارداتک نه یولده ترتیب و تصدیق واجرا و تفتیش ایدیه‌جکده دائر آرتق ائده بوقانون وره‌بر بولتیور ایدی .

فقط ، اعتراف ایدمک لازمدیرکه ، خلقک سویه ادراکی ۱۲۷۱ سنه‌لرنده حکومتدن بودجه طلب ایدمک درجه‌ده یوکسلماش ایدی . خلق ، افراد حکومتک اسرافاتی ایله طرح و تحصیل ایتدیکی تکالیفدن اوصامش ایدی ؛ انجق ، آلتان ویرکولر ایله طوپلانات اموال ملتک نره‌یه کیتدیکنی صورمق خاطره کله‌میور و بویله برشی خاطره کله‌سه . سویله‌جک بر حالده بولتیوردی . بزده اصلاحات ، حقوق ده زنده پادشاه فرمانلری ایله تأمین و توسیع ایدلمکده ، خلقک مطالباتی اوزمن بالطبع هضم اولنه‌ماقتددر ؛ بوجیتبه حکومت واردات و مصارفاتی ایچون افراد حساب ویرمکه لزوم کورمیور ایدی .

یوقارودن آشانی‌یه انقلابی‌ولقی قیلندن اولقی اوزره ، تنظیماتک اعلانندن اون یدی سنه صکره نه قریم محاربه‌سی انتاج ایدن اسبابک تحت تأثیرنده اوله‌رق ، مملکتمز ، حقوق سیاسی ، دینه و مالیه‌جه بیولک بر آدم ده آتیور ایدی ؛ یعنی یکی بر « فرمان حقوق » بتکرار سلطان عبدالحمید حضرتلری طرفندن اعلان ایدیلور ایدی . اصلاحات فرمانی نامی الان ۱۲۷۲ خطی حرف بحرف اوقونه‌جق بر بیاننامه حقوق‌زدر ؛

كلخانه خطى ايله بوفرمان عثمانى بنه جديده اجتماعيه سنى وجوده كترين ايكي عظيم ستون اساسيدر . بوراده ويركولر ايچون دنييلور :

« تبعه سلطنت سنيه مك كافه سى اوزرينه طرح اولنه جق ويركى وتكاليف صنف ومذهبلرينه باتيلميرق ، برصورتده اخذ اولونور . اشوتكاليفك وعلى الخصوص اعشارك اخذ واستيفاسنده وقوعبولقده اولان سوء استعمالاتك اصلاحى تدابير سريعه سى مطالعه ومذاكره اولنوب ، طوغريدن طوغرى يه اخذ ويركو ايتك اصولك بيدرني اجراسى قابل اولدجه واردات دولت عليه مك الزام اولنسى اصولك يرينه بوصورت اتخاذ قلوب ، اصول حاله جارى اولدجه ، مأمورين دولت عليهم ايله مجالس اعضالرينك مزايده لرى علناً اجرا اولنه جق اولان التزاماتدن برينى درعهده ايتديرملرينى ويا بركونه خصه آلملرى مجازات شديده ايله منع قلنه جقدر . » خط همايونك ديكر برجهتنده بيوريلور :

« ويركونك مساواتى تكاليف سائرديك مساواتى موجب اولديني مثالو ، حقوقه اولان مساوات دخى وظائفيه اولان مساواتى مستلزمدر . »

« تكاليف محليه ده ، مهما امكن محصولاته خلل ورميه جك وتبجارت داخله يه مانع اوليه جق صورتده وضع وتعيين اولنسى وامور نائمه ايچون تعيين وتخصيص اولنه جق مبالغ مناسبه برأ وبجرأ انشا واحداث اولنه جق طرق ومسالكدن استفاده ايده جك اولان ايالات وسنجاقلرده وضع وتأسيس قلنه جق ويركوى مخصوصلر دخى علاوه ايدلسى مقتضيدر . » بوندن صكره خط همايون برسنه اول ترتيب واعلان ايدنش اولان بودجه نظامنامه سنك تطبيق واجراستدن بحث ايله ديور :

« سلطنت سنيه مك بهر سنه ايچون واردات ومصارفات دفترينك تنظيم وارهائسى حقه ده اخيراً برنظام مخصوص ياپلش اولديغندن ، بونك تمامى اجراى احكامنه اعتنا اولنسى وهربر مأموريته تخصيص قلنش اولان

معاشلرک حسن تسویہ سنہ مباشرت قانسی اخص آمال شاہانہ مدر .
اصلاحات خط ہایونی حکومتک تعالیٰ اجتماعی و ترقی مالیسی ایچون شو
بولدم بر پروغرامی ده احتوا ایتکده در : « دولت علیہ مک تصحیح اصول
سکہ ایلہ امور مالیہ سنہ اعتبار ویرہ جک بانکہ مثللو شیر یاییلوب ممالک
محروسہ شاہانہ مک منبع ثروت مادہ سی اولان خصوصانہ اقتضا ایدن
سرمایہ لریک تئیینلہ و محصولات ممالک شاہانہ مک نقلی ایچون ایجاب ایدن
طریق وجداولک کشادیلہ و امر زراعت و تجارتک توسعہ حائل
اولان اسبابک منعیلہ تسہیلات صحیحہ نک اجرا اولونسی لازمہ دندر .»

فقط صرف برماہیت ادارہ نی حائر اولسدہ، بر بودجہ یاتقی پک
قولای اولدینی ایچون، خط ہمایوندمہ (ترتیت وارانہ سی) امر ایدیلن
بودجہ دفترینک اکیال ایدیلہ رک اعلانہ تثبث ایدلدیکنی ۱۲۸۰ سنہ سنہ
قدر کورمک ممکن دکلدر؛ بناء علیہ، بودجہ نظامنامہ سی موجود اولقلہ
برابر، بودجہ حقوقی بوزماندمہ از حقوق اولسون، باشلامش عداولہ ماز.
۱۲۷۲ سنہ سندہ پارس قونغرہ سی عقد اولونیور . قریم محاربہ سندن
مظفر آچقان وکنج عثمانلی امپراطور لغنہ یاردیم ایدن اوروپا حکومتلری
حقوق متساویہ نائل، یاشامغہ مستعد، کرہ ارض اوزرنده بر وظیفہ
تاریخیہ نی حائر اولقی اوزرہ، دولتمزی طانیدقاری و عثمانلی امپراطور لغنی
اوروپا عائہ اقوامی ایچنہ یکی بر عضو تازہ صورتیلہ الدقلری زماندمہ :

۱۲۷۲ سنہ سندہ اصلاحات پرور عثمانلیلرک سوق و تشویقاتیلہ اعلان
ایدیلہ رک ممالک عثمانیہ دمہ بلا تفریق جنس و مذہب مساوات حقوق سیاسیہ،
مالیہ و دینیہ تأمین ایدن « خط ہایونہ بشریت و مدنیت ایچون قیمت عظیمہ نی
حائر بر تثبث و تدبیر » نظریہ باقیور و بویلہ بر جلہ ایلہ عثمانلیلری تقدیر
ایدیورلر ایدی: بوزماندمہ ارتق کنج عثمانلیلر یواش یواش ارتان موفقیلری
ایلہ اوروپانک یاراماز چو جنی مرتبہ سنہ صعود ایلور ایدی. ایشہ بوارادہ
ایدی کہ، اوروپا حکومتلری یکی بودجہ قانونی ایلہ وجودہ کتیر لک ارزو

ایدیلن اصلاحات مالیّه مزه پک یقیندن اشتراك ایتک نیتی پرورده ایتدیلر. مالیّه نظارتنده دردی عثمانلی، اوچی اجنبی اولق اوزره، بر مجلس اصلاحات مالیّه وجوده کتیریلدی و واردات و مصارف دولتک تحریر و قیدیه سنه ابتدا ایچون بر بودجه حاضر لفق امر عظیم و مشکلی بو مجلسه ویرلدی. لکن بو مجلس موفقیت کوسترمه مدی؛ عبدالحجید ۱۲۷۷ سنه سنده مملکتی اولدقجه بی تاب بر حال مالیده براقه برق، ترک حیات ایلدورایدی.

سلطان عبدالعزیز خانک جلوسنده، اعلان اولنان خط هایون، امور مالیّه مزه ایچون ده اشدیقلی بر فعالیتیه حاضر لندیقنی ایما و افهام ایدیور ویدیورایدی :

« دولت علیه مزه امور مملکیه وده مالیّه » سنک درجه مطلوبه انتظام و مضبوطیه ایضالی، جمیع طرفندن خالصانه و مستقیانه اهتمام و غیرته منوط اولوب طرفزدن اولیابده هر در لونظارت و همت اولونه جنی و برمدندن بری اسباب مختلفه دن ناشی (مایجه) عارش اولان مشکلاتک بعونه تعالی قریباً دفعی حقنده مصروف اوله جق هم مخصوصه شاهانه مزه هر دائره و اداره جانبندن حقیه و تمامیه اتباع اولنه برق و ذاتمزجه دولتمزک اعاده و تزیید اعتبار مالیدن و تبعه مزه رفاهندن باشقه فکر وامل اولمدیقنی بیلنه رک اموال دولتک استحصال و صرفنده تصرفات کامله یی و بهوده تلف و سرفندن وقایه سنی موجب اوله جق اصلاحاتک پیانی طرفزده عرض اولغنی و دولت علیه مزه احد اسباب شوکتی اولان عساکر بریه و بحریه مزه دخی هر حال و محامده محافظه نظام و استکمال رفاه لرینه دقت ایدلمی . . . اراده قطعیّه مزه دندر . »

دور عبدالعزیزک بتون اجرا آتنده بو پروگرامک تعقیب ایدلدیکی کوریاه بیلیر. انجق خط هایونده ایدیلن وعدلرک بعضاً تمامیه عکسی اجرا ایدلش اولدیقنی و یا خود حسن نیت کوستریلرک بعض جهت لرجه چالیشلش ایدله، سوق سوء طالع ایله موفقیت تأمین ایدیله مدیکی میدانده در. مثلاً،

خطهایون اولاً : « دور عبدالجیدك خالصانه ومستقیمانه اهتمام وغیرت کوسترمیدیکنی » سویلهرك، ذات شاهانهك، بوخصوصده دها فضلہ بر جہدایله چالیشہ جغنی وهردرلو نظارت وهمتده بولنہ جغنی وعد ایدیور؛ بووعد ازچوق اجرا ایدلش وباخصوص دور عبدالعزیزده اولدجہ کوزل برطاقم نظامات قلمہ الشمس وائی رجائین بر چوق کیمسہلردخی اجراءات شاهانهك منتج مونقیت اونسنہ چالیشمشردر. فقط، نتیجہ پك زیاده موفقیتپروورانہ اولدینی کبی، حتمزده آوروپاجہ حاصل اولمغه باشلایان سوءنکرلر ازالہ اولنہ مامش واعتبار مالیمز امید ایدلدیکی وجهلہ، اعادہ وتریید ایدیلمدکدن ماعدا مع التأسف کوندن کونہ دوشمشدر .

هرحالده. فعالیت خصوصنده دور عبدالعزیز اولدجہ ممتاز برزماندر. اینك اعلان اولنان ۱۲۷۲-۱۲۸۰ بودجہ من. دور عبدالعزیزك مونقیاتندن معدود اولق ایجاب ایدر. انحق، ۱۲۸۰ بودجہ سندن صکره، ایکنجی بودجہك ترتیب واعلانی ایچون تقریباً سکر سنہ بکللی یز. بوسکر سنہ ظرفنده طرف شاهانه دن وعد ایدلدیکی وجهلہ دکل، قسماً برآز اونك عکسنہ اولق اوزره، امواک دولتك استحصال وصرفنده تصرفات کالمہ اجرا ایدیلمدکدن ماعدا، مع التأسف بیوده تلف وسرف دخی واقع اولش وبواراده اتخاذهندن اصلاح کری طورولیان تشبثات اصلاحیه مشیر اوله مامغه باشلامشدر .

بوعدم مشریت ومونقیتك اك جلی برهانی ۱۲۹۰ بودجہ سنده کورینیر .

« بودجہ آچیغنك قیامسی ایچون امور مالیهك اساساً اصلاحیه خزینهك محافظه قدر واعتباری امرنده تدابیر مشمره وعاجله اتخاذه لازمه دندر. اقسام وارداتك تریید وتوفیری ومصارفاتدن تنقیصی ممکن اولانلرك تنزیلیله موازنهك صورت امنیه ده تنظیمی ایچون ارباب وقوف ووثوقدن مرکب خزینه جلیله ده بر قومیسون تشکیل ایله واردات ومصارفاتك

تدقيق اولينسى طرف شاهانه دن ده مناسب كورلشدرد . شو اساس اوزرينه بعض مامورين دولت ومعتبران صرافان ايله بانق وشركتلك ديركتورلردن مركب تشكيل اولنان قوميسيونده تحقيقات وتفتيشات اجرا ايدلش وبودجه ترتيب ايديلهرك درعتب اعلان اولمشدر . »

حكومت عزيزيه دوشمكده اولان اعتبار دولتك سقوطنى منع ايجون بودجه نك ترتيب وتدقيقى بويه اجنبى بانكرلردن مركب بر قوميسيونده حوانديه قدر مجبور اولمشدر ؛ بوجبوريت اليه قاتلانمه نك مملكته برقائده تايمين ايتامش اولديغى سويلمكه لزوم يوقدر . امور ماليه من كوندن كونه بوزوليور . وآروپاجه اعتبار من ، غير معقول بر صورتده ارتان ديون واسرافاتمز ايله چاك ، چاك اولويور ايدى .

دور عزيزيده اعلان ايدلمكه باشلايان عثمانلى بودجه لر نك افكار عموميه پي عرض ايدلمسى ، عجيب آزاواسون ، مكلفينك ويرمكه اولدقلى ويزكيلر مناسبتيه واردات ومصارف دولته علاقه دار اولقده بولندقلى استناد ايتك ممكتميدر ؟ ديه بيليرز : عثمانلى مكلفينى بوزمانلرده بيله هنوز ويركى ، بودجه حقلرني بيله ميورلر ، آكلايه ميورلر ايدى . بو حالده ، سلطان عزيز طرفندن اعلان ايدلمكه اولان بوبودجه لر نيچون اعلان ايديليور . وبالحاصله ترتيب اولونيور ايدى ؛ اولسه اولسه بودجه نك ترتيبى حريف انتظامه خادم بر معاميله اداريه وحسابيه اولقندن عبارتدر . اصل مهم اولان اعلان كيفيته كلنجه : اونك سببي ميدانده در .

بوسبب : روسيه دهده بودجه لرك اعلاني ايجون حس ايديلان لزومدن باشقه برشى دكلدر ؛ معقول وغير معقول ارتان مصارف عموميه حكومه حقابل وارداتده ترايد يوقدر . ارده قبايمان آچيقلر ، تسكين اولنه ميان هوسات اسراف استقراض ايله قانه جقدر . دولت عثمانيه ۱۲۵۶ سنه سندن اعتبارآ ، آروپا قونسرينه كيرديكى كوندن برى موازنه ماليه سنى كوزلجه بولديره درق اليشمدينى بريولده طوغريجه يورويه مدى وپك قولاي اولان

استقراض یولنی طوتدینی ایچون ، دهشتلی بورجرله کیردی ؛ بورج آلمق احتیاج وهوسی الآن تسکین اولنه نامش ایدی . بوندن ماعدا ، ماضیده اوقدر بورج یاییلمش ایدی که ، ۱۲۹۰ سنه سندله اواسکی بورجرلک فائضنی اودمه مک واردات حاضرله ایله قابل اوله میورایدی . امدی فائض تأدیاتسده بولنه بیلمک ایچون استقراض عقدینه لزوم وارایدی . ایسته . مملکت احوال مالیه سنک کویا صلاح حاله متوجه اولدیغنی آینه مثال کوستره جک اولان بو بودجه لر اعلان ایدییرایسه ، اوزو پاسر مایه دارلری بزه الان اودونج پاره ویره جکلر ایدی . مقصد بوایدی . یوقسه افرادک بودجه حقوق ، صرفیات دولت اوزرینه مراقبه سی حق هیچده دوشونیلمیوردی .

فقط مملکتک بواسرافات متبادیه التندن قورتیه میهرق یقینده افلاس ایدم جکنی اکلایان بعض اکابر ، بوسوء استعمال وفلاکت ونکتک اسبابی اراشدیزیور وچاره ازاله سنی تحری ایدیور و بو زمانده : « بودجه حق ملیسنک ، مملکتده تأسسه چالیشمقدن باشقه ، دولتی قورتارمه جق بر بر تدبیر اوله مدیغنی اکلایورلر .

— مابعدی وار —

مکتب حقوق معلملرندن

م . زهردی